

**NERV TIZIMI KASALLIKLARINING SABABLARI, TASNIFI VA
DAVOLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR**

Alfraganus Universiteti

Tibbiyot fakulteti Davolash yo'nalishi

*3-kurs talabasi **Sultanbayev Sanjarbek***

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada nerv tizimi kasalliklarining sabablari, ularning asosiy turlari, klinik belgilar hamda zamonaviy davolash yondashuvlari tahlil qilinadi. Hozirgi zamon tibbiyotida stress, ekologik muhit, genetik omillar va infeksiyalar tufayli nerv tizimi kasalliklari keskin ko'paymoqda. Ushbu kasalliklarning o'z vaqtida aniqlanishi va kompleks davolash yondashuvi insonning ruhiy va jismoniy sog'lig'ini tiklashda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada markaziy va periferik nerv tizimi kasalliklarining turlari, ularning etiologiyasi, patogenezi hamda reabilitatsiya yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Nerv tizimi, markaziy nerv tizimi, periferik nerv tizimi, neyron, nevroz, insult, epilepsiya, stress, refleks, psixoterapiya, neyroximoya.

Kirish: Inson organizmining barcha hayotiy faoliyati — harakat, sezgi, tafakkur, nutq va yurak urishigacha — nerv tizimi orqali boshqariladi. Nerv tizimi markaziy (miya va orqa miya) hamda periferik (asablardan tashkil topgan) qismlarga bo'linadi. Bu tizim organizmda axborot uzatish, muvofiqlashtirish va javob reaksiyalarini ta'minlaydi. So'nggi yillarda nevrologik kasalliklarning ko'payishiga turmush tarzi, stress, noto'g'ri uyqu, ruhiy zo'riqish va ekologik muhitning ifloslanishi asosiy sabab bo'lmoqda. Dunyo sog'liqni saqlash tashkiloti (DSST) ma'lumotlariga ko'ra, butun dunyo aholisining 30–40 foizi hayotining bir davrida asab tizimi bilan bog'liq muammoga duch keladi. Nerv tizimi kasalliklari turli shakllarda namoyon bo'ladi — bosh og'rish, uyqusizlik, depressiya, falaj, epilepsiya, demensiya, insult va boshqalar. Ularning ba'zilar funksional (ya'ni vaqtincha), boshqalari esa organik (ya'ni to'qimalar zararlanishi bilan kechuvchi)

turlarga kiradi. Zamonaviy tibbiyotda bu kasalliklarni davolashda kompleks yondashuv — ya'ni farmakoterapiya, psixoterapiya, fizioterapiya va reabilitatsiya muhim o'rin tutadi. Shuningdek, sog'lom turmush tarzi va ruhiy muvozanatni saqlash ham profilaktikaning asosi hisoblanadi.

Asosiy qism: Nerv tizimi hujayralari — neyronlar orqali elektr impulslari yordamida signallarni uzatadi. Neyronlar o'zaro sinapslar orqali bog'langan bo'lib, bu aloqa jarayonida neyromediatorlar (asetilxolin, dopamin, serotoninning) ishtiroki muhim. Miya — boshqaruvchi markaz, orqa miya — refleks markazi, periferik nervlar esa signalni organlarga yetkazuvchi “yo'llar”dir.

Nerv tizimi kasalliklarining asosiy sabablari Genetik omillar: irsiy neyropatiyalar, epilepsiya, Parkinson kasalligi. Infeksion omillar: meningit, ensefalit. Travmatik sabablar: miya chayqalishi, orqa miya shikastlanishi. Qon aylanish buzilishi: insult, ishemiya. Psixogen omillar: stress, depressiya, nevrozlar.

Metabolik sabablar: vitamin B guruhi yetishmovchiligi, qandli diabet.

Asosiy nerv tizimi kasalliklari.

-Insult: miya qon aylanishining keskin buzilishi natijasida asab hujayralarining nobud bo'lishi.

-Epilepsiya: miyada ortiqcha elektr faollik natijasida tutilishlar bilan kechadigan surunkali kasallik.

-Nevroz: ruhiy stress va ichki ziddiyatlar tufayli paydo bo'ladigan funksional kasallik.

-Parkinson kasalligi: dopamin yetishmasligi natijasida paydo bo'ladigan harakat buzilishi.

-Demensiya (Altsgeymer turi): miya hujayralarining degenerativ o'zgarishlari tufayli xotira va tafakkur susayishi.

Neyrologik kasalliklarni aniqlashda quyidagi usullar keng qo'llaniladi: Elektromiyografiya (EMG), elektroensefalografiya (EEG), magnit-rezonans tomografiya (MRT), neyropsixologik testlar

Nerv tizimi kasalliklarini davolashda quyidagi yo'nalishlar qo'llaniladi:

-Farmakoterapiya: antidepressantlar, nootropiklar, antikonvulsantlar,

sedativ preparatlar.

-Psixoterapiya: ruhiy muvozanatni tiklash, stressni kamaytirish.

-Fizioterapiya: elektroterapiya, massaj, refleksoterapiya.

-Reabilitatsiya: mashqlar, logopedik yordam, ijtimoiy moslashuv.

Nerv tizimi kasalliklarini oldini olish uchun: Me'yoriy uyqu (7–8 soat). Sog'lom ovqatlanish. Jismoniy faollik. Stressni kamaytirish. Vitaminlar, ayniqsa B guruhi moddalari iste'moli. Zararli odatlardan voz kechish zarur.

Xulosa: Nerv tizimi inson hayotining asosiy boshqaruv tizimi bo'lib, uning sog'lomligi butun organizm faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda nevrologik kasalliklarning yoshlar orasida ham ko'payib borayotgani tibbiyotda muhim ogohlantiruvchi holatdir. Shuning uchun har bir inson o'zining ruhiy holatini nazorat qilish, sog'lom turmush tarziga amal qilish va vaqtida shifokorga murojaat qilishni odat qilishi zarur. Zamonaviy tibbiyotda kompleks yondashuv — dori vositalari, psixoterapiya va reabilitatsiya birgalikda qo'llansa, nerv tizimi kasalliklarini samarali davolash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov N. "Nevrologiya asoslari", Toshkent, 2019.
2. G'ulomov A. "Inson anatomiyasi va fiziologiyasi", Toshkent, 2020.
3. Ismoilov M. "Klinik nevrologiya", Samarqand, 2018.
4. Yo'ldoshev S. "Psixiatriya va nevrozlar", Toshkent, 2017.
5. Qodirov U. "Tibbiy biologiya", Toshkent, 2016.
6. To'xtayev A. "Asab tizimi kasalliklari", Andijon, 2020.
7. "Odam anatomiyasi" (darslik), Toshkent tibbiyot akademiyasi, 2021.
8. Xusanov Sh. "Sog'lom turmush tarzi asoslari", Toshkent, 2018.
9. Rahimov D. "Fiziologiya fanidan ma'ruzalar to'plami", 2019.
10. R. Jo'rayev "Neyrofiziologiya", Toshkent, 2022.